

जा

गतिक पर्यावरण दिवस म्हणून आजचा दिवस जगभरातल्या अनेक देशांमध्ये साजरा होतो. गेली काही वर्षे या दिवशी पर्यावरणासंदर्भात अनेक कार्यक्रम राबवले जातात, पण त्यापलीकडे जाऊन काही गोष्ट पर्यावरणासाठी करणं ही आजची गरज आहे.

आपल्या महाराष्ट्रापुरत बोलायचं तर आपल्याकडे पर्यावरणाविषयी जागरूकता असेल कदाचित, पण त्या जागरूकतेपलीकडे जाऊन काही उपाययोजना राबवल्या जायला हव्यात. त्या तितक्याशा प्रभावीपणे राबवलेल्या दिसत नाहीत आणि याचे गंभीर परिणाम आपण सारेच भोगतो आहोत. हे असंच चालू राहिलं तर पुढेही भोगत राहू. शासकीय पातळीवरून पर्यावरणाविषयी काही ठोस पावलं उचलायची असं ठरवल्यानंतर अनेक गोष्टी करण्यात आल्या. नियम बनवले गेले, संस्था निर्माण केल्या गेल्या, एनजीओंना पर्यावरणविषयक विविध प्रकल्पांत सामील करून घेतले गेले, शैक्षणिक अभ्यासक्रमामध्येही पर्यावरण विषयाचा अंतर्भाव करून घेण्यात आला. पण हे सारं केलं म्हणजे प्रश्न मिटत नाही. आता परिस्थिती अशी आहे की, आपल्याला त्यापलीकडे जाऊन काम करावं लागणार आहे. त्याअगोदर महाराष्ट्रातल्या पर्यावरणाच्या नेमक्या समस्या जाणून घ्यायला हव्यात.

आज एकूण परिस्थिती विचित्रच आहे. एकीकडे आपल्याला आर्थिक विकास करणं गरजेचं आहे तर दुसरीकडे विकास करतानाच पर्यावरणाचे संवर्धन करणंही आवश्यक आहे. पाण्याचं, हवेचं, हॉस्पिटल्समधून निर्माण होणाऱ्या कचऱ्याचं (बायोमेट्रिकल वेस्ट), ई-कचरा अशा अनेक तऱ्हेचं आपल्याकडे प्रदूषण होतं. आज सुमारे साडेचार कोटी जनता शहरात राहते. या शहरांमध्ये पाण्याचा प्रश्न आहे. त्यातही पिण्याचा पाण्याचा प्रश्न महत्त्वाचा आहे. कित्येक ठिकाणी त्या पाइपलाइन्स व्हेनेजखालून गेलेल्या असतात. त्या फुटतात. मग गॅस्टो, जॉइंट्स अशा अनेक रोगांची साथ पसरते. पाण्याच्या एकूण पुरवठ्यापैकी ३० टक्के पिण्याचं पाणी हे अशुद्ध असतं. दररोज मुंबईत तीन हजार दशलक्ष लिटर सांडपाण्याची निर्मिती होते. या सांडपाण्यापैकी दहा ते पंधरा टक्के पाण्यावर प्रक्रिया होते. बाकी ऐंशी ते पंधराऐंशी टक्के पाणी समुद्रात सोडले जाते. भरती-ओहोटीच्या दरम्यान ते किनाऱ्यावर येत असते. त्यामुळे किनारे आरोग्यास अपायकारक बनत चालले आहेत. अर्थात, हा खूपच लहान मुद्दा आहे एकूण पर्यावरणाच्या विषयातला. पण रोजच्या आयुष्याशी निगडित असल्याने महत्त्वाचा आहे. तीच गोष्ट वाहतुकीची. आज राज्यात अनेक ठिकाणी विकासाची कामं सुरू आहेत. मुंबईत तर मेट्रो रेल्वे, मॉनोरेल आणि असं बरंच काही. राज्यात रस्तेबांधणी सुरू आहे. त्यामुळे हवेचं प्रदूषण कमालीचं वाढलं आहे. सततची बांधकामं, अनेक ठिकाणी असलेल्या दगडांच्या खाणी, त्यामुळे निर्माण होणारी धूळ, वायुप्रदूषण, ध्वनिप्रदूषण या सान्याचे गंभीर परिणाम सर्वांवरच होत आहेत. आज अनेक लहान मुलांना अस्थम्याचा त्रास होतो तोही याचाच परिणाम. हे आपल्याला समोर दिसणारं प्रदूषण. याशिवाय हॉस्पिटल वेस्ट्स, इलेक्ट्रॉनिक वेस्टसारखी काही गंभीर, नजरेआड, प्रण मोठ्या प्रमाणावर होत असलेलं प्रदूषण आहेच. हॉस्पिटल वेस्टमध्ये सांसर्गिक कचरा आणि असांसर्गिक कचरा असतो. कापूस, बॉडी प्लुइड्स, एक्सपॉझिड मेडिसिन्स अशा अनेक गोष्टींचा कचरा जातो कुठे? याचा आपण विचार करत नाही. त्या कचऱ्याची विल्हेवाट कशी लावावी? याचे मापदंड आहेत, पण त्यासंदर्भातली यंत्रणा योग्य पद्धतीने काम करत नाही. इलेक्ट्रॉनिक वेस्टची तर बरीच मोठी समस्या आहे. मोबाईल्स, की-बोर्ड्स, कॉम्प्युटर्स त्याचबरोबर धातूंनी बनवलेल्या अनेक वस्तू यांचा आपण मोठ्या प्रमाणावर वापर करतो. या वस्तू जुन्या झाल्या की, त्या भंगरात टाकतो.

५ जून हा जागतिक पर्यावरण दिवस म्हणून साजरा करण्यात येतो. गेली काही वर्षे पर्यावरणाविषयी सतत जागरूकता निर्माण करण्यात येतेय. पण पर्यावरणासंदर्भात आता काही ठोस पावलं उचलणं गरजेचं आहे, सांगताहेत महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळाचे माजी सदस्य सचिव डॉ. दिलीप बोरालकर.

प्रदूषणमुक्त भागात राहतो असं समजणं चुकीचं आहे. शहरात आणि ग्रामीण भागातही प्रदूषणाचे प्रमाण वाढते आहे. गेली काही वर्षे अनेक स्वयंसेवी संस्था त्याचबरोबर शासनाच्या माध्यमातूनही पर्यावरणाच्या संवर्धनासाठी, त्याबद्दलच्या जागृतीसाठी विविध उपक्रम चालवले जातात, ते स्वागतार्हच आहे, पण आता त्यापलीकडे जाऊन काहीतरी करायची गरज आहे. फक्त प्रभात फेऱ्या काढल्या, झेंडे फडकावले, पर्यावरणाचे महोत्सव साजरे केले म्हणजे पर्यावरणासाठी खूप काही केलं असं होत नाही. त्यासाठी काहीतरी ठोस कृती करण्याची आवश्यकता आहे. २०१५ पर्यंत नेमकं काय करायचं याचा आराखडा केला पाहिजे. पर्यावरणाचा न्हास नेमका कसा होतो, ते टाळण्यासाठी काय करायला हवं यासंदर्भात जागरूकता करणारी यंत्रणा प्रभावीपणे राबवली जायला हवी. त्यासाठी मुळात अशी प्रभावी यंत्रणा तयार करायला हवी. आपल्याकडे रोग एकीकडे आणि औषध दुसरीकडे असाच प्रकार बऱ्याचदा दिसून येतो. आता

महाराष्ट्रात या पद्धतीने ३ ते ४ हजार टन कचरा तयार होतो. येणाऱ्या काळात या कचऱ्याचे प्रमाण वाढतच जाणार आहे. या ई वेस्टची विल्हेवाट हासुद्धा मोठा प्रश्न आहे. शासनाची यंत्रणा योग्य प्रकारे काम करत नाही. विविध प्रकारच्या कचऱ्यासंदर्भातले जे नियम केलेत ते नीट पाळले जात नाहीत. हे खरं असलं तरीही शासनाची यंत्रणा सगळीकडे पोहोचू शकत नाही, पुरेशी पटू शकत नाही हे आपणही लक्षात घ्यायला हवं. आपल्या आपल्या पद्धतीने शासकीय यंत्रणेला आपण मदत करायला हवी. ओला कचरा आणि सुका कचरा यांचं उदाहरण घ्या. मुळात ओला आणि सुका कचरा वेगवेगळा ठेवणं ही अगदी सोपी गोष्ट आहे. पण ती सुद्धा अनेक ठिकाणी अजूनही पाळली जात नाही. अनेक मोठ्या शहरांमधून डम्पिंग ग्राऊंड संदर्भातल्या प्रश्नांनी गंभीर स्वरूप धारण केलयं, माझं घर स्वच्छ आहे नं, माझ्या परिसरात डम्पिंग ग्राऊंड नाही ना, याचाच अर्थ मी

असं करत राहिलं तर कठीण होईल. शहराकडे वाढत चाललेला ग्रामीण भागाचा ओढा हीसुद्धा अत्यंत गंभीर बाब आहे आणि तिचा पर्यावरणाच्या न्हासाशी निकटचा संबंध आहे हे नाकारून चालणार नाही. विकास व्हायला हवा ही गोष्ट खरी, पण पर्यावरणाचा न्हास करत आपण विकास केला तर आपल्याला आणि पुढच्या पिढ्यांनाही त्यांचे गंभीर परिणाम भोगायला लागतील. अजूनही वेळ गेलेली नाही. एकांड्या शिलेदारप्रमाणे प्रत्येकाने आपापल्यापरीने काहीतरी करणं हे चांगलं असलं तरीही एकत्रितपणे, एकसंधपणे काही केलं तर त्याचे निश्चितच अत्यंत चांगले आणि सकारात्मक परिणाम होतील. गरज आहे ती आपण साऱ्यांनी एकत्र येण्याची. या दिवशी हे जरी आपल्या प्रत्येकाला कळालं तरी खूप आहे.

(शब्दांकन : शब्दगंधा कुलकर्णी)

shabdaganandha@gmail.com

रो

प्रस्ताव करा

हे करवा

- जग्या जगणघातही आपण अनेक गोष्टींमधून पर्यावरणासाठी उपयुक्त अशा कृती करू शकतो. अगदी लहान-लहान गोष्टींमधूनही मोठे बदल होतात. त्यामुळेच माझ्या एकट्याने काय होणार, असा विचार न करता खालील काही गोष्टी करण्याचा प्रयत्न करा आणि हत्तरांनाही करायला प्रवृत्त करा
- घरातला ओला आणि सुका कपडा वेगवेगळा करा
- त्यातही शक्यतो ओला कपडा घरातल्या घरात कम्पोस्ट करता घेईल असे पाह्या
- बाजारात विजेचा वापर कमी करायला जगणघाती Energy Efficient उपकरणे मिळतात, ती उपकरणे वापरावीत.
- FSL, बल्बज्या वापर करावा.
- अगदी काँक्रीटच्या जंगलात राहत असतानाही शक्य असेल तिथे (बिलिडिंगच्या परिसरात, घरात कुंड्यांमध्ये, गप्पीत) झाडे लावावीत.
- आपली वाहने प्रदूषण नियंत्रित आहेत ना, पायी वेळोवेळी तपासणी करून घेत जा. त्याचबरोबर तिथे आवश्यक असेल तिथेच गाडी वापरा.
- गाडी चालवताना योग्य वेग आणि टायरमधील हवेच प्रमाणा या दोन्ही गोष्टींवर लक्ष ठेवा.
- पर वायुताना सर्वत्र हवा खेळेल पायी काळजी घ्या, जेणेकरून एसी, पंखा याचा वापर मर्यादित होतो. वीज वाचते.
- सेंद्रिय खतांचा वापर करा.
- शक्य असेल तिथे रेन वॉटर हावीस्टिंग करायला हवे.
- अनेक ठिकाणी आपल्याला सौरऊर्जाशी योग्य प्रकारे वापर करता घेईल

पृथिवीरणा संवर्धनासाठी

हे टाळा

- मगदीण भागात मोठ्या प्रमाणावर वाघो गॅसचा वापर केला जाणाला हवा.
- नुसती झाडे लावू नका तर ती जंगलील याकडेही लक्ष द्या.
- पर्यावरणविषयी जास्तीत जास्त जागरूकता निर्माण होईल असे प्रयत्न करा
- पर्युषणाला मदत होईल अशी प्रत्येक गोष्ट करणा टाळा. अनेकदा प्रदूषण नियंत्रणसंदर्भातले नियम आपल्याला शासनायक वाटत असतात त्यामुळे ते पुडकावण्याकडे किंवा न पाळण्याकडे बऱ्याच जणांचा कल असतो. पण नियम न पाळण्याचा मोह टाळा. ते पाळण्यातच सान्याचे हित आहे हे लक्षात घ्या.
- शीन हाऊस गॅससंचा वापर टाळा.
- शक्य असेल तिथे प्लॅस्टिक न वापराता कापडी पिशव्या वापरा.
- कोणत्याही गोष्टीला अनावश्यक धकित करू नका.
- ऑफिसमध्याही कामाचा वापर मोठ्या प्रमाणावर करणा टाळा.

dbhoralkar@gmail.com

दैनिक साभता, मुंबई, 5th June, 2010